

Az ornitológia szerepe Magyarország turizmusában

Magyarország nemzetközi jelentőségű vizes élőhelyekkel rendelkezik, amelyek madártilag is kiemelkedő helyszínek. Ez kedvez az amatőr és a profi ornitológusoknak, ami a vendégforgalomra is hatással van. Kutatásom során megvizsgáltam, hogy hazánk ökoturizmusában, nemzeti parkjaiban, erdei iskoláiban, erdei óvodáiban hogyan jelenik meg az ornitológia. Szekunder kutatás után primer, kvantitatív kérdőíves kutatást végeztem hazánk néhány nemzeti parkjában, természetvédelmi területén, madárvártáján, erdei iskolájában. A tanulmány fő célkitűzése, hogy statisztikai elemzésekkel bizonyítsa: hazánkban az ornitológiai turizmusban hatalmas potenciál rejlik, amelynek kihasználása közel sem teljes. Az erőltetett tömegturizmussal szemben ugyanis egyre inkább előtérbe kerül az alternatív turizmus, és közöttük egy egészséges arány kezd kialakulni. E turisztikai termék vizsgálata azonban némi nehézségbe ütközik, mert a természetföldrajzi határokat igen nehéz megfeleltetni a közigazgatási határoknak.

Kulcsszavak: ornitológia, ökoturizmus, nemzeti parkok, madármegfigyelés, természetvédelem

Bevezetés

Már gyermekkorom óta érdeklődöm a madarak iránt. Szüleim mindig is a természet szeretetére neveltek, így már korán lehetőségem nyílt arra, hogy megismerjem a természet apró csodáit. Madarakkal mindenki találkozik, akárhol él is, de a mindennapi rohanásban észre sem vesszük őket, és nem gondolunk rá, hogy akár turizmus is épülhet a madarak megfigyelésére. A madarak tanulmányozása megjelenhet hazánk nemzeti parkjainak, tanösvényeinek, erdei iskoláinak vagy akár erdei óvodáinak a programkínálatában is. Kutatásom során igyekeztem feltárni, miként vélekednek a laikusok a madarokról. Úgy gondolom, hogy a mai emberek törekszenek a természet megismerésére, szem előtt tartják a fenntarthatóságot, és igyekeznek odafigyelni környezetükre és annak megóvására. Sokan a stresszes hétköznapiak után a természetben töltik el

¹ Leé Dóra a BGE Kereskedelmi, Vendéglátóipari és Idegenforgalmi Karának hallgatója (leedora16@gmail.com). A cikk az Emberi Erőforrások Minisztériuma ÚNKP-17-1-1-BGE-10 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának támogatásával készült.

a szabadidejüket, amelynek egy részét a madarak tanulmányozásának is szentelhetik. Az ornitológiai turizmusban hatalmas potenciál rejlik, amelyet sokan nem ismernek fel. A kutatás során sok kérdés merült fel bennem, amelyekre – legalább részben – választ is kaptam. Vajon Magyarország versenyképes a többi országhoz viszonyítva a természeti értékeket tekintve? Rejlik benne akkora potenciál, hogy az ország különböző pontjain ennyi rendezvény legyen madarakkal kapcsolatban? Rengeteg időt töltöttem hazánk erdei iskoláiban, nemzeti parkjaiban, tanösvényein, madárvártáin, és az ezekről szerzett tapasztalataimat is bemutatom e cikkben.

Hipotéziseim

Kutatásom kiindulópontjaként igyekeztem feltérképezni azokat a helyszíneket, amelyek alkalmasak a madarak megfigyelésére. Gerard Gorman (1991) és Tardy János (2007) könyve alapján Magyarország térképén bejelöltem azon fajokat, amelyek a térséget jellemzik, és amelyekre turisztikai termék lenne építhető. Alaphipotézisem szerint egyre nagyobb érdeklődés övezi hazánk madárvilágát, de a nem megfelelően kialakított programcsomagok és az infrastruktúra hiánya gátolja ennek kihasználását.

További hipotéziseim a következők:

H1: A madármegfigyelés során a nők elsődleges motivációja a színes, szép egyedek megfigyelése.

H2: A férfiak a tudás bővítése érdekében keresik fel a madártanilag jelentős területeket.

H3: A gyermekkori, ifjúkori élmények a későbbiekben meghatározzák az egyén turisztikai motivációját.

H4: A szakképzett túravezetők, szakemberek elengedhetetlenek az ornitológiai turizmusban.

Kutatásom célja e hipotézisek verifikálása. Ehhez kérdőíves megkérdezést alkalmaztam, a kapott eredményeket pedig statisztikai próbákkal ellenőriztem.

Az alkalmazott módszertan

Hipotéziseim ellenőrzésére primer és szekunder kutatást egyaránt végeztem. Az utóbbi keretében a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisát kerestem fel, ahol a hazai lakosok természetjárási szokásaira vonatkozó adatokat gyűjtöttem ki, továbbá a beutazó turizmus főbb mutatószámaiból válogattam. A szekunder adatforrásaim között szerepeltek a nemzeti parkok éves beszámolóit is, amelyek sajnos sokszor elég hiányosak voltak:

hazánk tíz nemzeti parkja – az adatközlés kötelező volta ellenére – csak évekkel korábbi beszámolókat tett közre a honlapján. Ami az egyéb forrásokat illeti, az ornitológiai szakirodalom Magyarországon hiányosnak mondható; külföldön (főleg az e szempontból tradicionális angolszász területeken) jóval gazdagabb a tárház. Ráadásul a szakirodalmi források többsége nem a turisztikai hasznosíthatósággal foglalkozik, hanem az ornitológia eredetével és madártani elemzésekkel, amelyek ismerete hasznos ugyan, de nem elégséges a turisztikai lehetőségek feltérképezéséhez.

Primer kutatásom során kérdőíves felmérést végeztem – elsősorban hagyományos módon, „papíralapon”. Korábbi kutatásaimmal kapcsolatban az internetes megkérdezés nem bizonyult megfelelőnek, nem hozott releváns eredményeket. A papíralapon történő megkérdezés a nemzeti parkok igazgatóságán és a „terepen” jóval biztosabb eredményt ígért. Az egy évig tartó kutatás során 16 helyszínre tudtam ellátogatni, és 426 érintettnek tudtam eljuttatni a kérdőívemet. A terepbejárások hasznosnak bizonyultak az ismeretszerzésben, például mélyinterjút készítettem pedagógusokkal az erdei iskola nevelő hatásáról, az erdei óvoda nevelési filozófiájáról. Piacelemzést is végeztem: megvizsgáltam a keresleti és a kínálati oldalt, továbbá összegyűjtöttem a jellemző magyarországi árakat is. A sokszor hiányos adatbázist primer kérdőíves kutatásból szerzett információkkal egészítettem ki.

Szakirodalmi áttekintés

Napjainkban a világon legalább 130 szervezet foglalkozik madármegfigyelő túrák szervezésével. A piaci árakat vizsgálva megállapítható, hogy egy átlagos túra egy kevésbé fejlett országban az egyik legnagyobb ilyen cégnél kb. 4000 dollárba kerül személyenként, átlagosan 12 résztvevőből áll egy csoport, és a vállalkozás évi kb. 150 túrát bonyolít le (Sekercioglu 2003). Már ez a néhány adat is jelzi, hogy az ornitológiának komoly pénzügyi és gazdasági hatásai lehetnek a turizmusban.

A madarak számának, populációik nagyságának, vonulásuknak, szokásaiknak a kifürkészése a világ sok országában fontos turisztikai attrakcióvá vált, főleg az elmúlt egy-két évtizedben. Számos szakember és érdeklődő laikus hajlandó akár a fél világot átutazni azért, hogy megfigyelje a madarakat, testközelből tanulmányozza szokásaikat, táplálkozásukat, küllemüket, testfelépítésüket, jellegzetességeiket. A növekvő érdeklődésnek köszönhetően évente számos új fajt fedeztek fel a ragadozók, énekesmadarak, récefélék, gémfélék, sirályalakúak stb. között (Vidra 2007). Elmondhatjuk, hogy az ökoturizmuson belül az ornitológiai turizmusnak egyre nagyobb szerep jut. A legtöbb madármegfigyelő ezt a tevékenységet elsősorban rekreációs vagy szociális céllal folytat-

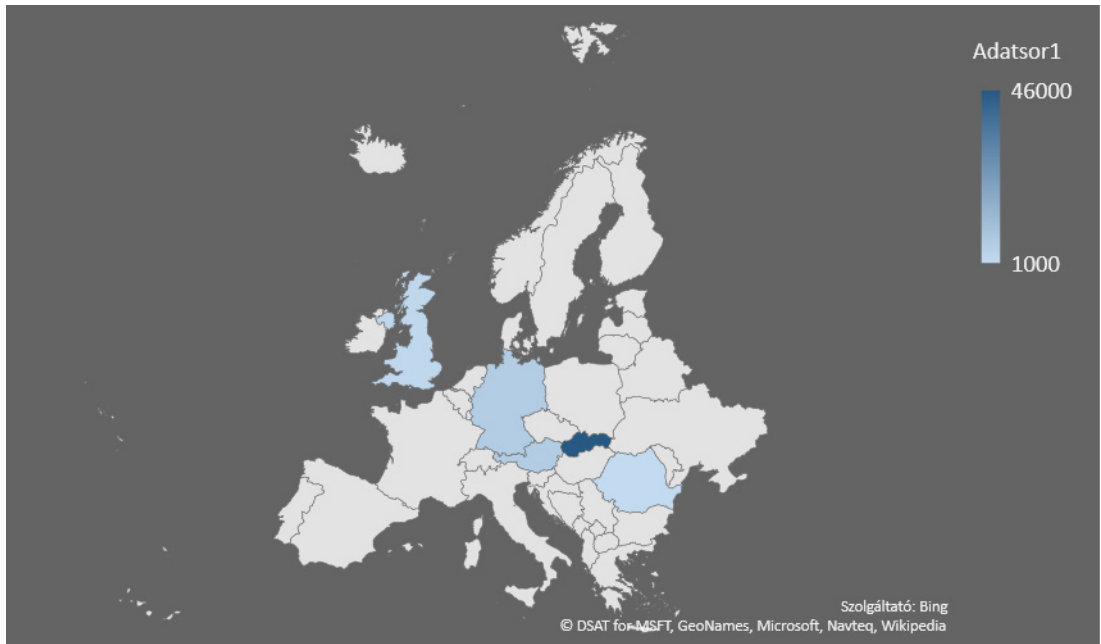
ja, ellentétben az ornitológusokkal, akiknek célja a madarak kifejezetten tudományos tanulmányozása (Dunne 2003).

Az ökoturisztika önálló területe a madártan, sőt „Külföldi, főleg amerikai statisztikák szerint a madármegfigyelések, madármentések, odúkihelyezések és etetések, fészkelő- és élőhelymegóvások az ökoturizmus jelenlegi vezérhajója” (László 2001). A madárvonulás az egyik leglátványosabb természeti jelenség, amely vizes élőhelyeink környékén kiemelkedő jelentőséggel bír. Varázslatos élmény a turisták számára, amikor madarak ezrei repülnek el a fejük felett!

Az ornitológia keresleti oldala

A keresleti oldal pontos felméréséhez a KSH adatbázisát hívtam segítségül, de a statisztikák nem tartalmazznak kifejezetten ornitológiai adatokat. Első körben a Magyarországra beutazó azon külföldi turisták adatait szűrtem le, akik természetjárási céllal érkeztek.

1. ábra: A Magyarországra tett többnapos természetjárási célú beutazások száma (természetjárás)(2016)

Forrás: saját szerkesztés a KSH adatbázisa alapján

Az előző oldalon az *1. ábra* azt mutatja, hogy természetjárás céljából mely országokból érkeztek hazánkba legtöbben. A többieket messze megelőzve Szlovákia áll az első helyen: 2016-ban 46 000 turista jött ilyen céllal Magyarországra, Németországból és Ausztriából 6000, míg az Egyesült Királyságból 2000, illetve Romániából 1000 fő érkezett. Összesen 61 000 fő érkezett természetjárási céllal; ők az ornitológia potenciális külföldi célközönsége is. Magyarország ornitológiai szempontból európai viszonylatban kiemelkedő adottságokkal rendelkezik. A darvak vonulása, a vadlibák gyülekezése, az énekes, illetve ragadozó madarak sokasága jelentős turisztikai potenciállal bír. Mivel a KSH nem közöl adatot a természetjáró motivációjú belföldi utasokról, ezt a hiányosságot kérdőíves kutatással pótoltam.

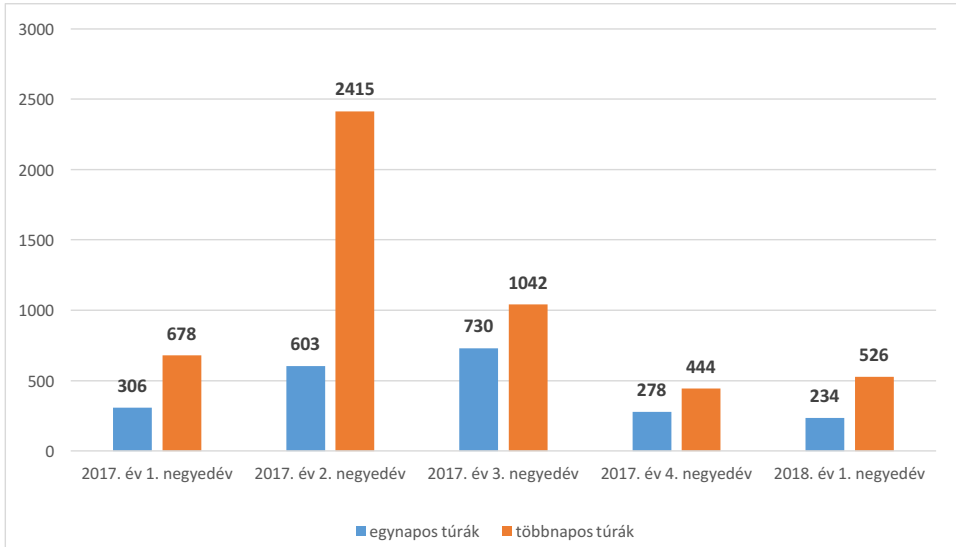
Az ornitológia kínálati oldala

A kínálati oldal Magyarországon változatos, a turisták számára elsősorban nemzeti parkjaink jelentenek lehetőséget. Magyarország tíz nemzeti parkjában számos, kifejezetten ornitológiai célú programot szerveznek. Kutatásom során két nemzeti parkban (a kiskunságiban és a hortobágyiban) tüzetesebb vizsgálatot végeztem. Az itt meghirdetett programokat két csoportra osztottam: közvetett és közvetlen túrákra. A közvetlen túrák közé azok a programok kerültek, amelyek célja kifejezetten madarak megfigyelése volt, míg a közvetett programok közé azokat soroltam, ahol a program középpontjában nem a madarak vannak, de a túrán (a program igénybevételével) a turisták találkozhatnak velük.

A kínálati oldal elemei között említjük meg az összes olyan helyszínt, ahol madarakkal találkozhat a vendég. Ilyen az ifjúsági turizmus két eleme: az erdei iskolák és az erdei óvodák intézménye, amelyek célja, hogy a fiatalok idejekorán környezeti nevelésben részesüljenek: öt napon át a természetben „összezárva” ismerjék meg egymást és környezetüket. A kínálati oldal többi eleme a madárvárták, madármegfigyelő pontok, természetvédelmi és ornitológiai táborok, tanösvények.

Az árak vizsgálata az ornitológiai turizmusban

A természetjárási motivációval kiránduló hazai lakosok költségét a KSH adatbázisa nem tárolja, a külföldiekét azonban igen. A *2. ábra* megmutatja, hogy 2017-ben mennyit költöttek hazánkban a természetjárás és az aktív turizmus során a külföldi turisták.

2. ábra: A külföldiek költése hazánkban természetjárás motivációval, 2017–2018 (millió Ft)

Forrás: saját szerkesztés a KSH adatbázisa alapján

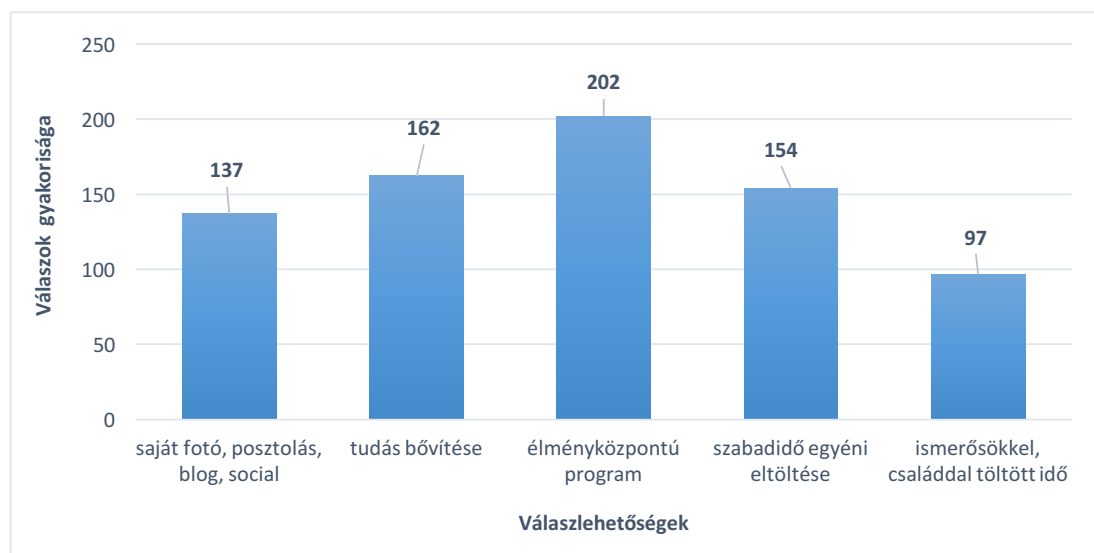
2017-ben az egynapos túrákon részt vevő külföldiek költése a 2. és a 3. negyedévben emelkedett ki: 2017 második negyedévében 603 millió Ft, a harmadik negyedévben pedig 730 millió Ft. A 2018-as adatok nem haladták meg az előző évi bevételeket sem az egynapos, sem a többnapos túrák esetében. A többnapos túráknál a legnagyobb bevételt 2017 2. negyedévében érték el 2415 millió Ft-tal.

A kérdőíves felmérés eredményei

Kérdőíves felmérésemet 2017 szeptembere és 2018 májusa között végeztem, az ország 16 különböző pontján. 426 főt értem el, akik nemzeti parkok igazgatóságán, madár-vártákon, terepbejárások során, természetvédelmi területeken vagy falusi szálláshelyeken töltötték ki a kérdőívet. A 16 helyszín között volt többek között: Monor, Ócsa, Farnos, Uri, Gomba, Tetepusztá, Felsőfarkasd, Tisza-tó (Poroszló), Aggtelek, Szarvas, Dévaványa, Fertőd, Fertőrákos, Óriszentpéter... Bár sok helyütt jártam, így sem jutottam el az ország valamennyi jelentősebb madártani területére. (A legtöbb bejárt helyszín lakóhelyemhez közeli.)

A kérdéssor 12 kérdését három csoportba osztottam (demográfia, korábbi tapasztalatok, fejlesztési lehetőségek).

3. ábra: A látogatások célja a természettel kapcsolatos programok során

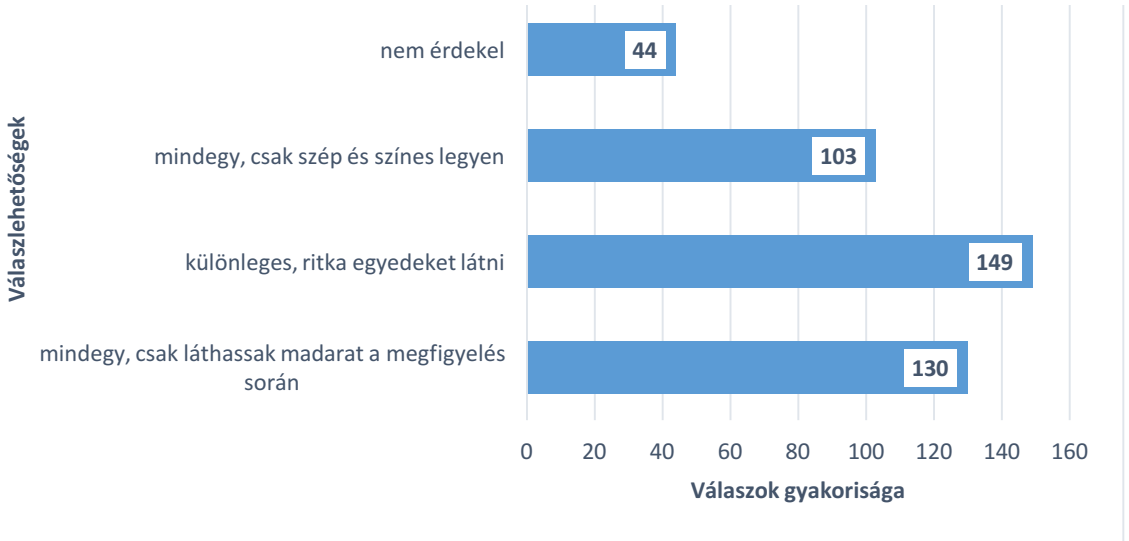
Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves megkérdezés válaszai alapján

A kitöltők több válaszlehetőséget jelölhettek meg. Az elsődleges motivációk között említették meg az élményközpontú programot, a tudás bővítését és a szabadidő különleges, egyedi eltöltését. Többen jelölték meg a válaszlehetőségek közül a saját fotó készítését, a posztolást és a közösségi médiában való közzététel lehetőségét, ami különösen a fiatalok körében elterjedt.

A következő kérdés a madármegfigyelésekre vonatkozott. Legfőbb motivációként egyetlen válaszlehetőséget kellett megjelölni. A legtöbben különleges, ritka egyedeket szeretnének látni (149), míg a többiek számára mindegy, hogy mit, csak láthassanak valamit. Ennek a motivációnak a megismerése azért fontos számunkra, hogy a különböző célterületeken olyan programokat, programcsomagokat alakítsunk ki, amelyek iránt jelentkezik kereslet. Az eredmények a 4. ábrán láthatók.

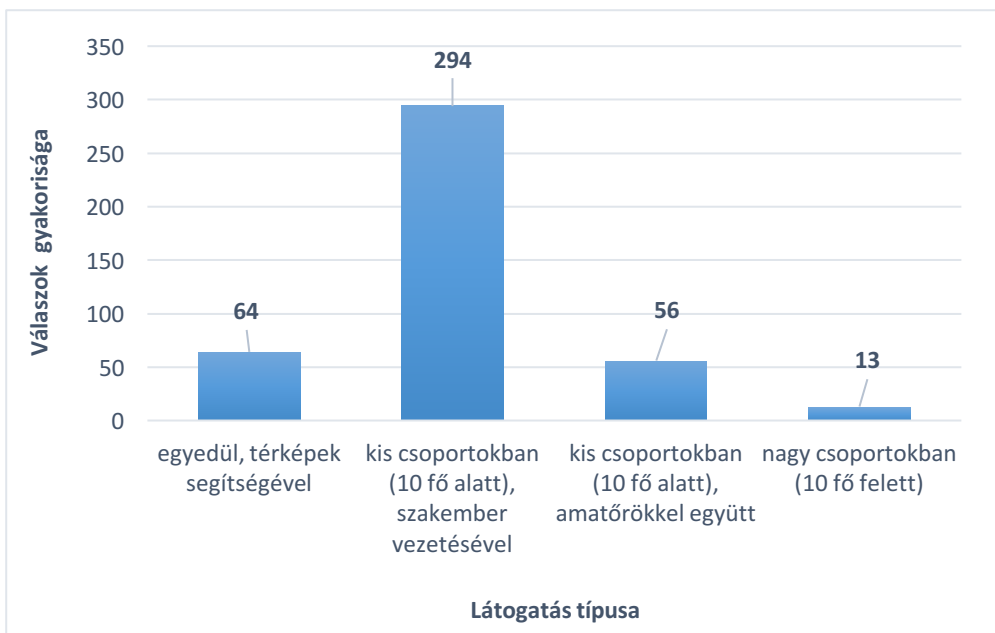
A következő kérdés a látogatás módjára vonatkozott. A kitöltők számára fontos, hogy milyen programokat kínálnak az egyes szolgáltatók. A legtöbben kiscsoportokban élveznék a madárprogramok nyújtotta élményt. Emellett kiemelték, hogy ehhez szakemberek vezetését is igénylik. Kevesen (64) egyedül, térképek segítségével szeretnék túrázni. Meglepő, hogy alig néhányan szeretnék kis csoportban, amatőrökkel együtt (vagyis vezető nélkül) és 10 fő feletti, nagy csoportokban megfigyelni a madarakat (lásd az 5. ábrát).

4. ábra: A madárspecifikus programok legfőbb motivációja

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves megkérdezés válaszai alapján

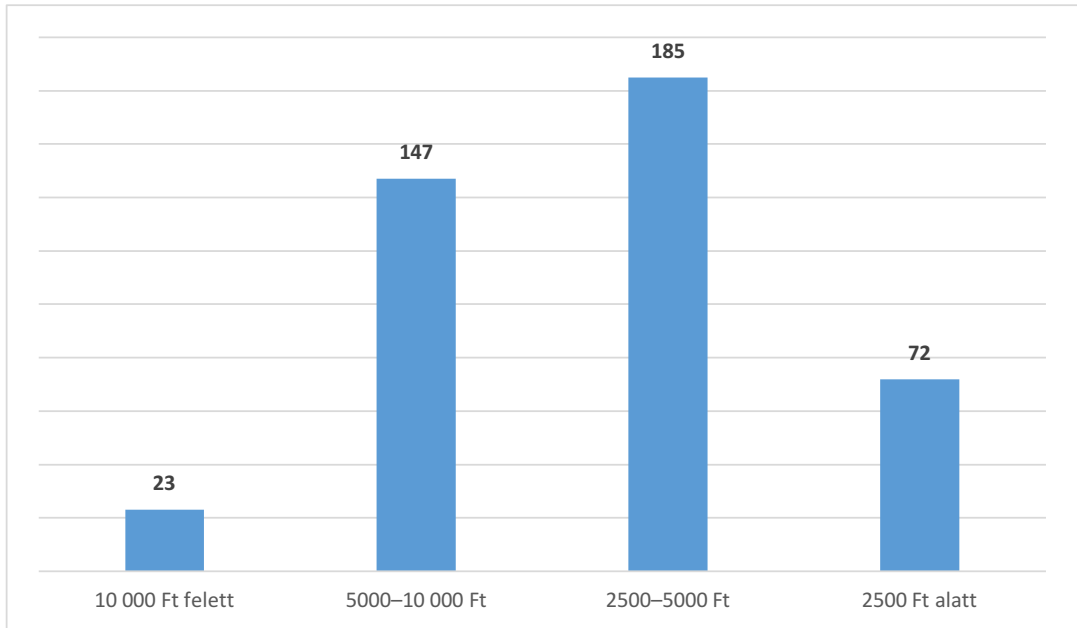
5. ábra: A válaszadók látogatásának módja

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves megkérdezés válaszai alapján

Kíváncsi voltam a válaszadók költési hajlandóságára is. A legtöbben (185-en) 2500 és 5000 Ft közti összeget fizetnének ki egy-egy túrára, míg 147-en 5000 és 10 000 Ft közti összeget is költenének ilyen célból.

6. ábra: A válaszadók költési hajlandósága (Ft)

Forrás: saját szerkesztés a kérdőíves megkérdezés válaszai alapján

A válaszadók a fejlesztendő területek közül első helyen az infrastrukturális háttér javítását, majd a komplex élménykínálatot említették, ahol több élményt fűznek össze. Emellett fontosnak tartják a szakemberek képzését és megfelelő fizetését is; a szakma utánpótláshiányban szenved, ezért is rengeteg önkéntes segíti a mindennapi munkájukat. A szakembereknek egyaránt kell rendelkezniük animatori képességekkel és magas szintű ornitológiai tudással, mert közreműködésük csak így segíti élményekhez a turistákat.

Eredmények

A kutatásom kezdetén megfogalmazott négy hipotézisemet illetően a kérdőíves felmérésem a következő eredményeket hozta:

H1: A madármegfigyelés során a nők elsődleges motivációja a színes, szép egyedek megfigyelése.

A hipotézis tesztelésére z-próbát alkalmaztam. Hipotézisem empirikus, tapasztalati úton jött létre. Véleményem szerint a nők körében madármegfigyelésnél elsődleges szempont a szép és színes madarak vizsgálata.

H0: PN=PF

H1: PN>PF

Tehát ekkor 5%-os szignifikanciaszinten a H0-t elutasítjuk és a H1-et fogadjuk el. Eredmény: a nőknél nagyobb arányban szerepel a megfigyelés motivációjaként a színes, szép egyedek tanulmányozása.

H2: A férfiak a tudásuk bővítésének céljával keresik fel a madártilag jelentős területeket.

Z-próbát alkalmazva a próbafüggvény értéke 1,238871. 5%-os szignifikanciaszinten a H0 hipotézist fogadjuk el, tehát azon férfiak aránya nem nagyobb, akiknél a tudás bővítése a fő motiváció. Tovább vizsgálódva, 10%-os szignifikanciaszintnél viszont a próbafüggvény (p érték) 0,09, ezért 10%-os szignifikanciaszinten már a H0-t utasítjuk el és a H1-et fogadjuk el. Eredmény: 5%-os szignifikanciaszint mellett nem teljesül, 10%-os szignifikanciaszint mellett viszont teljesül feltételezésünk.

H3: A gyermek- és ifjúkorban megszerzett élmények a későbbiekben meghatározzák az egyén turisztikai motivációját.

A harmadik hipotézis esetében kapcsolatvizsgálatot végeztem. A hipotézist a kérdőívek válaszai alapján el kellett utasítanom. Vagyis a gyermek- és ifjúkorban szerzett élmények nem befolyásolják a későbbi turisztikai motivációt.

H4: A szakképzett túravezetők, szakemberek elengedhetetlen tényezői az ornitológiai turizmusnak. A hipotézis tesztelésére z-próbát alkalmaztam. 5%-os szignifikanciaszint mellett helyesnek bizonyult az a feltételezésem, hogy a szakképzett túravezetők és szakemberek elengedhetetlen szereplői az ornitológiai turizmusnak.

Mindezek alapján kutatásomat sikeresnek ítélem: a legtöbb kérdésemre választ kaptam, amelyeket a továbbiakban hasznosíthatok majd.

Hivatkozások

- Alderton, D. (2012). *Madarak – Európa madarainak enciklopédiája*. Pécs: Alexandra.
- Bankovics, A. (1999). *A madarak*. Budapest: Móra.
- Barrow, M. (1998). *A Passion for Birds, American Ornithology After Audobon*. Princeton: Princeton University Press.
- Biológiai Lexikon (1977). Budapest: Akadémiai Kiadó, 3. kötet.
- Dávid L. (szerk.) (2007). *Turisztikai erőforrások – A természeti és kulturális erőforrások turisztikai hasznosítása*. Budapest: Perfekt Tanácsadó, Oktató és Kiadó Zrt.
- Dávid, L. – Bujdosó, Z. (2009). Connection between tourism, regional development and environmental protection along borders. *DSM Business Review: An International Journal of Divine International*, 1(1), 21–27.
- Dávid L. – Michalkó G. (2007). *A Tisza-tó turizmusa*. Budapest: Magyar Turizmus Zrt.
- Gorman, G. (1991). *A Guide to Birdwatching in Hungary*. Budapest: Corvina Kiadó.
- László P. (2001). Ökoturizmus – bioturizmus. Főiskolai jegyzet. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola.
- László P. – Dombay I. (2003). *Vadvizektől sasbércekgig, Ökoturizmus és természet*. Székesfehérvár: Kodolányi János Főiskola, 145–148.
- Magyar Zs. – Sulyok J. (2014). Az ökoturizmus helyzete Magyarországon. *Turizmus Bulletin*, 16(2), 14–23.
- Michalkó G. (2007). *Magyarország modern turizmusföldrajza*. Pécs-Budapest: Dialóg Campus.
- Michalkó G. (2013). A fenntartható fejlődés ökoturisztikai aspektusai Magyarországon. *Turizmus Bulletin*, 15(4), 13–21.
- Orbán Z. (2008). *Madárbarát településfejlesztés*. Kecskemét: Patkós Stúdió.
- Puczkó L. – Rátz T. (2011). *Az attrakciótól az élményig. A látogatómenedzsment módszerei*. Budapest: Akadémia Kiadó.
- Sali, M. J. – Kuehn, D. M. – White, D. (2001). Birdwatching in New York State: A study of Motivations and Gender.
- Sali, M. – Kuehn, D. M. – Zhang, L. (2008). Motivations for male and female birdwatchers in New York State. *Human Dimensions of Wildlife*, 13(3), 187–200.
- Schmidt E. (2011). *Madarak Budapesten*. Budapest: Új Ember Kiadó.
- Sekercioglu, C. H. (2003). Increasing awareness of avian ecological function. *Trends in Ecology and Evolution*, 21(8), 464–471.
- Tardy J. (2007). *A Magyarországi vadvizetek világa. Hazánk ramsari területei*. Pécs: Alexandra Kiadó.

Weaver, D. B. – Lawton, L. J. (2007). Twenty years on: The state of contemporary ecotourism research. *Tourismus Management*, (28), 1168–1179.

The role of ornithological tourism in Hungary

Hungary has several internationally important wetland habitats, that are also ornithologically prominent sites. This is beneficial for amateur and professional ornithologists, which also affects guest turnover. During my research I examined how ornithology appears in our eco-tourism, national parks, forest schools and forest kindergartens. After secondary research, I conducted a primary, quantitative questionnaire research in some of our national parks, nature conservation areas, birdwatches, and forest estates. The main objective of the study is to prove by statistical analysis: in our quest for ornithological tourism there is a huge potential, the utilization of which is far from complete. As opposed to mass tourism, alternative tourism is becoming more and more prevalent, and a healthy proportion begins to emerge between them. However, the examination of this tourism product is somewhat difficult because geographical boundaries are very difficult to correlate with administrative ones.

Keywords: ornithology, ecotourism, national parks, bird watching, nature conservation